

Ks. Jan Krajczyński, Warszawa

W SŁUŻBIE PRAWDY I MIŁOŚCI. ROLA STOWARZYSZEŃ WIERNYCH ŚWIECKICH W PRAWODAWSTWIE I DOKTRYNIE KOŚCIOŁA

Bez wątpienia jednym ze znaków naszych czasów jest bujny rozkwit różnego rodzaju organizacji, zrzeszeń i ruchów ludzi. Fenomen ten, stanowiąc efekt procesu zwanego socjalizacją, jakkolwiek nie jest wolny od niebezpieczeństw, przynosi liczne korzyści dla umocnienia i rozwinięcia przymiotów osoby ludzkiej i dla ochrony jej praw¹. Pośród tych form zrzeszonej działalności ludzi, odpowiadających najgłębszej naturze człowieka, dostrzec też można grupy, stowarzyszenia, kluby i ruchy, które zakładają i popierają katolicy świeccy.

Jedną z tych form aktywności wiernych świeckich, mianowicie kluby inteligencji katolickiej, w których świeccy, albo duchowni i świeccy razem, dążą wspólnym wysiłkiem do krzewienia dzieł miłości i pobożności oraz do ożywienia duchem chrześcijańskim porządku doczesnego, stanowi przedmiot niniejszego opracowania. Zamysłem autora jest próba zwięzłej prezentacji stanowiska Kościoła na temat udziału i znaczenia wspomnianych stowarzyszeń katolików świeckich w realizacji misji właściwej Ludowi Bożemu oraz przedstawienie postulatów natury prawnej, kierowanych pod adresem prawodawcy partykularnego, stanowiących odpowiedź na rozpoznane oczekiwania Magisterium Kościoła wobec tej formy zaangażowania wiernych świeckich. Niniejsze zadanie autor zamierza zrealizować poprzez dokonanie analizy posoborowego, zwyczajnego i powszechnego nauczania oraz ustawodawstwa Kościoła powszechnego z lat 1965-2007.

1. Nowa epoka zrzeszeń katolików świeckich

Już pobieżna analiza danych dotyczących form aktywności wiernych świeckich, tak tych zawartych w oficjalnych sprawozdaniach Kościoła powszechnego² i Kościołów partykularnych, jak tych prezentowanych choćby za pośrednictwem

¹ Por. Jan XXIII, *Mater et Magistra*, AAS 53 (1961), s. 418; KDK, 25.

² Zob. np. najnowsze dane Papieskiej Rady ds. Świeckich, dotyczące aktów prawnego rozpoznania i aprobaty statutów nowych ruchów i stowarzyszeń oraz informacje o oficjalnych spotkaniach członków wspomnianej dykasterii z przedstawicielami uznanych stowarzyszeń i ruchów wiernych świeckich, opublikowane w „Nouvelles” 14 (2007). W: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/laity/documents/rc_pc_laity_...2007-10-26.

środków masowego przekazu, pozwala stwierdzić znaczne ożywienie społeczne laikatu, wielkie zróżnicowanie zrzeszeń katolików świeckich, wreszcie – szerszy i bardziej znaczący udział kobiet w tej zrzeszonej formie działalności wiernych chrześcijan.

Magisterium Kościoła, żywo zainteresowane wspomnianą formą uczestnictwa katolików świeckich w życiu i misji Kościoła, przyznając, że o ile zrzeszanie się wiernych chrześcijan zawsze było zjawiskiem w jakiś sposób obecnym w życiu społeczności eklezjalnej, o czym świadczą rozmaite bractwa, trzecie zakony i stowarzyszenia, stwierdza, że niezwykle ożywienie w tej dziedzinie, które nastąpiło w czasach najnowszych, kiedy to powstały i rozwinęły się różnego rodzaju kluby, wspólnoty, grupy, ruchy i stowarzyszenia świeckich³, „nowe formy życia ewangelicznego”⁴ i „kościelne wspólnoty podstawowe”⁵, śmiało można określić „nową epoką zrzeszeń katolików świeckich”⁶

2. Efekt działalności Ducha Świętego i wielkoduszości wiernych świeckich

Jak zaznacza Jan Paweł II, wszystkie zrzeszenia wiernych chrześcijan, tak te uświęcone tradycją, jak nowe ruchy i stowarzyszenia katolików świeckich, są nade wszystko wyrazem wielkiego bogactwa i wielorakich zasobów, jakimi Duch Święty ożywia Kościół⁷. W każdym z nich bowiem ten sam Duch wzbudza wciąż na nowo oddanie sprawie Ewangelii, wielkoduszną gotowość do służby, życie chrześcijańskie nacechowane ewangelicznym radykalizmem i zapałem misyjnym⁸. Synod Bi-

³ Por. Kan. 215, 299 § 1 KPK; Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, 72; tenże, *Catechesi tradendae*, 70; tenże, *Novo millennio ineunte*, 46.

⁴ Mowa tu o instytucjach, wspólnotach, fundacjach i formach zaangażowania kościelnego wiernych chrześcijan, które odpowiadają bieżącym potrzebom Kościoła i świata. Jak zauważa Jan Paweł II, oryginalność tych nowych wspólnot polega często na tym, że są to grupy złożone z mężczyzn i kobiet, duchownych i świeckich, małżonków i celibatariuszy, którzy pragną żyć według określonego stylu, inspirowanego przez którąś z form tradycyjnych bądź też przystosowaną do potrzeb współczesnego społeczeństwa (zob. *Vita consecrata*, 62). Zgodnie z *Ecclesia in Europa*, wspomniane nowe wspólnoty eklezjalne „pomagają chrześcijanom żyć bardziej radykalnie według Ewangelii; są kolebką różnorodnych powołań i rodzą nowe formy konsekracji; rozwijają przede wszystkim powołanie osób świeckich i pozwalają im wyrażać się w różnych środowiskach życia; sprzyjają świętości ludu; mogą nieść Dobrą Nowinę i napomnieć tym, którzy w inny sposób nie spotkaliby się z Kościołem. Często wspierają wysiłki ekumeniczne i otwierają drogi dialogu międzyreligijnego; stanowią środek zaradczy na rozprzestrzenianie się sekt; są ogromną pomocą w szerzeniu w Kościele ożywienia i radości” (nr 16).

⁵ Pojęciem tym Jan Paweł II określa grupy wiernych chrześcijan, które na szczeblu rodziny bądź szczupłego grona osób spotykają się na modlitwie, czytaniu Pisma Świętego i katechezie, by dzielić się problemami ludzkimi i kościelnymi w perspektywie zaangażowania wspólnotowego (zob. *Redemptoris missio*, 51).

⁶ Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 29.

⁷ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie na Anioł Pański* (23 VIII 1987), „Insegnamenti di Giovanni Paolo II” X, 3 (1987), s. 240.

⁸ Zob. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, 15.

skupów, który w 1987 r. podjął szczegółową i szeroko zakrojoną refleksję nad powołaniem i misją świeckich w Kościele i świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II, podkreśla, że Duch Święty nieprzerwanie odnawia i odnawia młodość Kościoła, budząc w wielu świeckich nowe energie świętości i współuczestnictwa. Na potwierdzenie tezy, że aktywny udział wszystkich wiernych w misji Kościoła jest przede wszystkim efektem działania Ducha Świętego uczestnicy synodu przywołują m.in. następujące fakty: nowy styl współpracy między kapłanami, zakonnikami i świeckimi; czynny udział wiernych świeckich w liturgii, w głoszeniu słowa Bożego i w katechezie, powierzanie świeckim wielorakich posług oraz zadań kościelnych; bujny rozkwit grup, zrzeżeń, ruchów duchowości i zaangażowania świeckich; szerszy udział kobiet w życiu Kościoła i w rozwoju społeczeństwa⁹

Benedykt XVI dodaje, iż wspomniane grupy, ruchy i stowarzyszenia katolików świeckich są dzisiaj jaśniejącym znakiem piękna Chrystusa i Kościoła, Jego Oblubienicy¹⁰. Wreszcie, jak zauważa Jan Paweł II, stanowią one znak wybitnych zdolności organizacyjnych, wspaniałomyślności i autentycznie chrześcijańskiego zaangażowania laikatu¹¹. Jako owoc Ewangelii, jak stwierdza posynodalna adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* (zob. nr 15), są one wielkoduszną odpowiedzią wiernych świeckich na wielorakie zapotrzebowania społeczności kościelnej i cywilnej, którym to wyzwaniom wierni ci pragną zaradzić w szerszym zakresie i w sposób bardziej skuteczny¹².

W końcu, zgodnie z wydaną przez Stolicę Apostolską Instrukcją o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w urzędowej posłudze kapłanów *Ecclesiae de mysterio*, silnym bodźcem dla niezwykłego i bujnego rozkwitu wspomnianych wielorakich form zrzeszonego uczestnictwa wiernych świeckich w życiu i misji Kościoła stał się sam Sobór Watykański II i nauczanie papieskie¹³.

3. Prawo zakładania i kierowania stowarzyszeniami

Kościół, który uznaje proces zdrowej socjalizacji i stowarzyszania się obywatelskiego, jest żywo zainteresowany różnymi formami zrzeszonego uczestnictwa wiernych w jego życiu i misji. Zaznaczając, iż wszyscy wierni posiadają prawo swobodnego zakładania i kierowania stowarzyszeniami dla celów miłości, pobożności i ożywiania chrześcijańskiego powołania w świecie¹⁴, stwierdza jednocześnie, że świeccy, którzy na równi ze wszystkimi wiernymi przez chrzest i bierzmo-
wanie są przeznaczeni przez Boga do apostołstwa, mają ogólny obowiązek i zara-

⁹ Zob. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 2.

¹⁰ Por. Messaggio di Sua Santità Benedetto XVI ai partecipanti al. II Congresso Mondiale dei Movimenti Ecclesiali e delle Nuove Comunità, http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/pont-messages/2006/docu...2007-10-26.

¹¹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie na Anioł Pański* (23 VIII 1987), s. 240.

¹² Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 29.

¹³ Zob. AAS 89 (1997), s. 853.

¹⁴ Zob. Kan. 215 KPK.

zem prawo współpracować – czy to indywidualnie, czy też zrzeszeni w stowarzyszeniach – ażeby Boże przepowiadanie zbawienia było poznane przez wszystkich ludzi na całym świecie i przez nich przyjęte¹⁵

Obok instytucji życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, o których mowa w kan. 573-746 KPK, prawo kanoniczne uznaje *publiczne stowarzyszenia wiernych*, które przez kompetentną władzę kościelną zostały albo erygowane, albo są przez nią zalecane lub popierane¹⁶, oraz *prywatne stowarzyszenia wiernych*, które ci ostatni mogą zakładać dla realizacji poszczególnych celów duchowych¹⁷. Publiczne stowarzyszenia wiernych bezpośrednio lub pośrednio służą celom nadprzyrodzonym, określonym w kan. 298 § 1 KPK, mianowicie: uświęceniu ludzi, rozwojowi publicznego kultu, utwierdzeniu chrześcijańskiej doktryny, podejmowaniu dzieł apostołatu, wykonywaniu dzieł pobożności, miłości i tych, które prowadzą do ożywienia duchem chrześcijańskim porządku doczesnego. Stowarzyszenia, które wierni mogą zakładać na podstawie zawieranej między sobą prywatnej umowy, w myśl kan. 299 § 1 KPK, mogą służyć pomnożeniu dzieł chrześcijańskiej pobożności lub miłości bądź ożywieniu chrześcijańskim duchem porządku rzeczy doczesnych. Stowarzyszenia takie uzyskują osobowość prawną przez formalny dekret kompetentnej władzy kościelnej¹⁸, podlegają jej nadzorowi i kierownictwu¹⁹, w poszczególnym przypadku mogą też być przez nią zalecane lub popierane²⁰. Prywatne stowarzyszenia wiernych wygasają zgodnie z postanowieniem statutów; mogą być również zniesione przez kompetentną władzę, jeśli ich działalność obraca się na poważną szkodę doktryny lub dyscypliny kościelnej, albo powoduje zgorszenie wiernych. W doktrynie kościelnej wyróżnia się ponadto *inne stowarzyszenia niekościelne*, które służą pomnażaniu dobra wspólnego. W myśl adhortacji apostołskiej *Familiaris consortio*, jest wskazane, ażeby wierni świeccy czynnie angażowali się również w działalność tych stowarzyszeń, które zabiegają o ochronę i pielęgnowanie zdrowych wartości etycznych i kulturowych poszczególnych ludów, o integralny rozwój osoby ludzkiej, zagwarantowanie każdemu człowiekowi stosownej opieki prawnej, socjalnej i medycznej, wzrost wzajemnej solidarności między ludźmi, budowanie świata sprawiedliwszego i bardziej ludzkiego, postęp w zakresie słusznych praw, które sprzyjałyby właściwemu porządkowi społecznemu, przy pełnym poszanowaniu godności i każdej słusznej wolności jednostki i rodziny (por. nr 72).

Magisterium Kościoła uznając wolność zrzeszania się wiernych świeckich w Kościele, jednocześnie wyraźnie podkreśla, że wolność ta stanowi autentyczne prawo, które nie jest żadnym „ustępstwem” ze strony władzy, ale ma swe źródło

¹⁶ Zob. Kan. 312 § 1-3 KPK.

¹⁷ Zob. Kan. 215, 299 § 1-2 KPK.

¹⁸ Zob. Kan. 322 § 1 KPK.

¹⁹ Zob. Kan. 323 § 1 KPK.

²⁰ Zob. Kan. 299 § 2 KPK.

²¹ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 29.

w chrzcie jako sakramencie, który wzywa świeckich do aktywnego udziału w komunii i w misji Kościoła. Z owej wolności, uznanej i zagwarantowanej przez władzę kościelną, wierni świeccy mogą korzystać zawsze i tylko w ramach komunii kościelnej, tj. w łączności z Biskupem Rzymu, biskupem diecezjalnym i wszystkimi braćmi w wierze²¹. Należy przy tym pamiętać, iż żadne stowarzyszenie nie może przybrać nazwy „katolickie” bez zgody kompetentnej władzy kościelnej²². Kryteria charakteru kościelnego zrzeszeń laikatu, zabezpieczające dobro komunii i misji Kościoła, określa najwyższa władza kościelna. Posynodalna adhortacja apostolska *O powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie* wyróżnia pięć takich kryteriów, mianowicie:

1) zasadę stawiania na pierwszym miejscu powołania każdego chrześcijanina do świętości, zgodnie z którą zrzeszenia laikatu starają się spełniać w Kościele rolę narzędzi świętości oraz akcentować u swych członków ściślejszą łączność między życiem i wiarą;

2) odpowiedzialność w wyznawaniu wiary katolickiej, wyrażającą się w tym, że przyjęcie i przepowiadanie prawdy o Chrystusie, Kościele, człowieku i świecie odbywa się w zgodzie z jej autentyczną interpretacją, dokonywaną przez Urząd Nauczycielski Kościoła;

3) zasadę komunii, znajdującą wyraz w synowskim odniesieniu do papieża, który jest trwałym i widzialnym źródłem jedności Kościoła powszechnego, i do biskupa diecezjalnego, będącego widzialnym źródłem i fundamentem jedności Kościoła partykularnego, przy zachowaniu wzajemnego szacunku i sprawnej koordynacji wszystkich form apostołstwa w Kościele;

4) zgodność z apostołskim celem Kościoła i udział w jego realizacji, czyli zaangażowanie w dzieło ewangelizacji i uświęcania ludzi oraz urabiania na modłę chrześcijańską ich sumienia, tak by przepoić duchem Ewangelii różne społeczności i środowiska;

5) zaangażowana obecność w ludzkiej społeczności, wyrażająca się w służbie na rzecz pełnej godności człowieka oraz umocnienia w społeczeństwie zasad sprawiedliwości i braterstwa (por. nr 30).

4. Apostolstwo zespołowe

Magisterium Kościoła traktując nt. udziału stowarzyszeń wiernych świeckich w życiu i misji Kościoła, przypomina najpierw podstawowe zadanie wszystkich wiernych chrześcijan nie będących członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego, mianowicie: szukanie Królestwa Bożego w ramach zajmowania się sprawami świeckimi i takie nimi kierowanie, aby się ustawicznie dokonywały i rozwijały po myśli Chrystusa i aby służyły chwale Stwórcy i Odkupiciela²³. Wykonywanie wspo-

¹⁵ Zob. Kan. 225 § 1 KPK.

²² Zob. Kan. 300 KPK.

²³ Por. KDK, 31; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 898.

mnianego zadania, do którego wierni świeccy są wezwani przez Boga na mocy sakramentów chrztu i bierzmowania, a niekiedy także małżeństwa, stanowi realizację ich misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej.

Misję prorocką, zmierzającą do poznania i przyjęcia orędzia zbawienia przez wszystkich ludzi na całej ziemi, katolicy świeccy mają obowiązek i prawo realizować indywidualnie lub zjednoczeni w stowarzyszeniach. Jak poucza *Katechizm Kościoła Katolickiego*, obowiązek ten jest tym bardziej naglący tam, gdzie jedynie przez nich inni ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Chrystusa. Więcej, ich działalność we wspólnotach eklezjalnych jest tak istotna, że bez niej w większości przypadków apostołstwo pasterzy nie może być w pełni skuteczne (por. nr 900).

To zadanie prorockie świeccy, których Chrystus „ustanowił świadkami oraz wyposażył w zmysł wiary i łaskę słowa”²⁴, mogą realizować na wiele sposobów, w tym poprzez chrześcijańskie wychowanie potomstwa i katechezę rodzinną²⁵; przez ewangelizację w zwykłych warunkach właściwych światu, czyli świadectwo życia i pouczanie innych, aby doprowadzić ich do pełni wiary²⁶; poprzez wnoszenie swego wkładu w formację katechetyczną dorosłych, młodzieży i dzieci²⁷, nauczanie świętej nauki²⁸ oraz wykorzystanie środków społecznego przekazu²⁹; przez nową ewangelizację, tj. głoszenie Ewangelii tam, gdzie „niegdyś religia i życie chrześcijańskie kwitły [...], dzisiaj [natomiast – J.K.] wystawione są na ciężką próbę [...]”³⁰; poprzez zaangażowanie w działalność misyjną, dzięki której zaszczerpia się Kościół w narodach i wspólnotach, w których jeszcze się nie zakorzenił³¹

Jako zrzeszenia katolików świeckich, wierni ci – w myśl dyspozycji zawartych w KPK – mogą realizować swoją funkcję prorocką poprzez podejmowanie następujących przedsięwzięć: uczestnictwo i wspomaganie różnych dzieł apostołskich, zgodnie z potrzebami miejsca i czasu³²; upowszechnianie treści konstytucji i dekretów, które prawowita władza kościelna wydaje w celu przedstawienia nauki i napiętnowania błędnych opinii³³; propagowanie całej nauki chrześcijańskiej z wykorzystaniem różnych dostępnych środków, w tym: publicznych deklaracji, konferencji, różnego rodzaju zebrań, słowa drukowanego oraz innych środków społecznego przekazu³⁴; popieranie szkół katolickich, wychodzących naprzeciw potrzebom bieżącej

²⁴ KK, 35.

²⁵ Por. Dz 16, 31; 11, 14; Kan. 226 § 2, 774 § 2 KPK; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1666.

²⁶ Por. KK, 35; DA, 6, DM, 15; Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 33.

²⁷ Por. Kan. 774, 776, 780 KPK; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 906.

²⁸ Por. Kan. 229 KPK.

²⁹ Por. 823 § 1 KPK.

³⁰ Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 34.

³¹ Por. Kan. 781, 785 § 1 KPK.

³² Por. Kan. 394 § 2 KPK.

³³ Por. Kan. 754 KPK.

³⁴ Por. Kan. 211, 225 § 1, 759, 761 KPK.

doby³⁵; wspieranie działalności formacyjnej szkoły³⁶; zabieganie o to, ażeby ustawy państwowe dotyczące kształcenia młodzieży zapewniały jej także w szkole wychowanie religijne i moralne, zgodne z sumieniem rodziców³⁷

Wspomniana służba na rzecz prawdy, którą wierni świeccy podejmują poprzez szczerze zespolenie wysiłków zmierzających do poznania i prezentacji wszystkim pełnego splendoru tej prawdy, winna czerpać swe natchnienie z samego umiłowania Chrystusa, „który ma słowa życia wiecznego”³⁸, z chęci wiernego wypełnienia swej funkcji prorockiej, wreszcie – z pragnienia służenia ludzkości, która posiada prawo do poznania całej prawdy³⁹. Wierni ci – świadomi tego, że Kościół pragnie, by „uważali sprawę Chrystusa za własną”⁴⁰, więcej, przekonani o tym, że ich apostołstwo jawi się jako konieczne ze względu na realia dzisiejszego świata⁴¹ – powinni tym bardziej chętnie, wielkodusznie i skwapliwie odpowiedzieć na wołanie Jezusa Chrystusa o zespolenie się w Jego zbawczym posłannictwie i wnieść swój cenny wkład w dzieło głoszenia Ewangelii, im większe dostrzegają obszary życia ludzkiego, zupełnie obce duchowi chrześcijańskiemu. Magisterium Kościoła przyznając, iż „wielkie pole rozpościera się przed robotnikami posłanymi przez gospodarza do pracy w winnicy”⁴², więcej – stwierdzając z bólem, że sytuacja świata jest trudniejsza w porównaniu z jego wizją prezentowaną przez *Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym*⁴³, wskazuje wyraźnie na pilne potrzeby dzisiejszego świata i nowe sytuacje w Kościele, które domagają się apostołskiej aktywności laikatu. Wymienia się tutaj przede wszystkim:

- utratę pamięci i dziedzictwa chrześcijańskiego, któremu towarzyszy swego rodzaju praktyczny agnostycyzm⁴⁴;
- szerzenie się zubożenia religijnego i ateizmu w jego rozmaitych formach, a zwłaszcza w formie najbardziej dziś rozpowszechnionej, jaką jest sekularyzm⁴⁵;
- akty deptania godności i świętości osoby ludzkiej, w tym wszelkiego rodzaju zabójstwa, ludobójstwa, spędzanie płodu, eutanazja, sztuczna reprodukcja, tortury, przymus psychiczny, nieludzkie warunki życia, arbitralne aresztowania, deportacje, prostytutcja, handel kobietami i dziećmi, nieludzkie warunki pracy⁴⁶;
- nasilenie się konfliktów i podziałów międzyludzkich, czego wyrazem są kryzysy rodzinne, akty pogwałcenia podstawowych praw człowieka, naciski społecz-

³⁵ Por. DWCH, 9; Kan. 800 § 2 KPK.

³⁶ Por. DWCH, 5; Kan. 796 § 2 KPK.

³⁷ Por. Kan. 799 KPK.

³⁸ Por. J 6, 68; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 864.

³⁹ Por. DWR, 3; KDK, 28; Kan. 211, 217, 383 § 1-4, 528 § 1 KPK.

⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 1.

⁴¹ Por. DA, 1.

⁴² Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 7.

⁴³ Por. Tamże, 3.

⁴⁴ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, 7.

⁴⁵ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 4; tenże, *Ecclesia in Europa*, 7.

⁴⁶ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 5; tenże, *Evangelium vitae*, 3-18.

ne, dyskryminacja rasowa, kulturalna i religijna, przemoc, terroryzm i wojny, stosowanie tortur i bezprawnych form represji, wyścig zbrojeń, niesprawiedliwy podział zasobów świata i dóbr cywilizacji⁴⁷;

- brak świadomości prymatu wartości moralnych, rozprzestrzenianie się relatywizmu moralnego, pragmatyzmu i hedonizmu⁴⁸;

- lęk przed przyszłością, czego wyrazem jest wewnętrzna pustka dręcząca wielu ludzi, utrata sensu życia, spadek liczby urodzeń, zmniejszenie liczby powołań do kapłaństwa i życia konsekrowanego, trudności w podejmowaniu definitywnych wyborów życiowych⁴⁹;

- rozszerzanie się indywidualizmu, któremu towarzyszy zanik solidarności międzyludzkiej, poczucie osamotnienia i brak uczuciowego oparcia⁵⁰;

W tym właśnie świecie, w którym – jak stwierdza adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa* – syty człowiek żyje tak, jakby Bóg nie istniał, świecie, w którym rodzi się nowa kultura, pozostająca w znacznej mierze pod wpływem środków masowego przekazu, której treści często sprzeczne są z Ewangelią i z godnością osoby ludzkiej (por. nr 9), w tym świecie – dzięki zaangażowaniu wszystkich wiernych chrześcijan – powinien rozbłysnąć blask prawdy, której źródłem jest Jezus Chrystus, „jedyna nadzieja świata”⁵¹ W tym przepowiadaniu światu Chrystusa i dawaniu świadectwa Jego Ewangelii katolicy świeccy, czy to działający indywidualnie, czy też podejmujący inicjatywy wspólne, choćby w ramach klubów inteligencji, „pełnią nie tylko właściwą i niezastąpioną rolę. [Jak przyznaje Jan Paweł II,] za ich pośrednictwem Kościół Chrystusowy jest obecny w różnorodnych sektorach tego świata, jako znak oraz źródło nadziei i miłości”⁵²

Apostolstwo zespołowe, które podejmują stowarzyszenia katolików świeckich, stanowiąc „znak wspólnoty i jedności Kościoła w Chrystusie”⁵³, powinno być realizowane w ścisłej współpracy z wszystkimi członkami Ludu Bożego, w ramach kościelnej komunii i misji. „Każda [bowiem – J.K.] wspólnota – jak uczy Paweł VI – winna być w jedności z Kościołem partykularnym i powszechnym, w szczerzej łączności z Pasterzami i Urzędem Nauczycielskim, troszcząc się o misyjne oddziaływanie oraz unikając wszelkiego zamykania się w manipulacji ideologicznej”⁵⁴ Jan Paweł II traktując nt. miejsca i roli wiernych świeckich w Kościele-Misji, przywołuje biblijny obraz krzewu winnego i latorośli⁵⁵ Podkreślając, iż absolutnie koniecznym warunkiem przynoszenia owocu przez chrześcijanina jest jego komunია

⁴⁷ Por. Jan Paweł II, *Reconciliatio et paenitentia*, 2; tenże, *Christifideles laici*, 6; tenże, *Ecclesia in Europa*, 8.

⁴⁸ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, 8; tenże, *Ecclesia in Europa*, 9.

⁴⁹ Por. Jan Paweł II, *Ecclesia in Europa*, 8.

⁵⁰ Por. Tamże, 8.

⁵¹ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 7; tenże, *Ecclesia in Europa*, 6-11.

⁵² Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 7.

⁵³ DA, 106.

⁵⁴ Paweł VI, *Evangeliis nuntiandi*, 58.

⁵⁵ Por. J 15, 1-11.

z Jezusem, z której wynika komunია pośród wiernych, stwierdza, że komunია chrześcijan, która z natury swej jest misyjna, może zrodzić „nową” komunię, tj. sprawić, aby wszyscy ludzie poznali i przeżyli komunię z Ojcem i z Jego Synem Jezusem Chrystusem, tylko wtedy, kiedy wszyscy wierni będą pracować zgodnie, każdy na swój sposób, dla wspólnego dzieła⁵⁶

5. Consecratio mundi

Odpowiedzialne uczestnictwo zrzeszeń laikatu w misji Kościoła, który głosi Ewangelię jako źródło ludzkiej nadziei i odnowy społecznej, powinno mieć na względzie kolejne, nie mniej istotne zadanie, mianowicie systematyczne przepajanie i udoskonalanie duchem ewangelicznym porządku doczesnego⁵⁷. Zajmując miejsce w pierwszych szeregach Kościoła⁵⁸, wierni świeccy winni nade wszystko odkrywać i poszukiwać sposobów, by rzeczywistości społeczne, polityczne i ekonomiczne przeniknąć wymaganiami nauki i życia chrześcijańskiego⁵⁹. Jako uczestnicy misji królewskiej Chrystusa powinni ponadto wspólnymi siłami tak uzdrawiać istniejące na świecie instytucje i warunki, by to wszystko stosowało się do norm sprawiedliwości i raczej sprzyjało praktykowaniu cnót, niż mu przeszkadzało⁶⁰. Wreszcie, pamiętając o tym, że bezpośrednio interweniowanie w układy polityczne i w organizację życia społecznego nie należy do pasterzy Kościoła, wierni ci – świadomi, że zadanie to wchodzi w zakres ich powołania chrześcijańskiego – powinni podejmować – indywidualnie i z innymi współobywatelami – stosowne inicjatywy polityczne i społeczne, które zawsze winny uwzględniać dobro wspólne i być zgodne z orędziem ewangelicznym oraz nauczaniem Kościoła⁶¹

Posynodalna adhortacja apostołska o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie *Christifideles laici* przypominając, że wierni ci wchodzi w skład Ludu Bożego, stanowiącego ową rzeszę mężczyzn i kobiet wezwanych przez Boga i wysłanych do pracy w winnicy Pańskiej⁶², przyznaje, że winnicą, do której osobiście posyła swoich uczniów Chrystus Pan, jest cały świat, który winien zostać przemieniony zgodnie z planem Bożym w perspektywie ostatecznego przyjscia Królestwa Bożego (por. nr 1-2). Odpowiedź na pytanie co oznacza wyrażenie „wielki, współczesny świat, do którego przeobrażenia wezwani są wierni świeccy”, dają m.in. następujące posoborowe dokumenty i enuncjacje papieskie: encykliki Pawła VI *Populorum progressio* i *Evangeliæ nuntiandi*, list apostołski Pawła VI *Octogesima adveniens*, encykliki Jana Pawła II: *Redemptor hominis*, *Laborem exercens*, *Sollici-*

⁵⁶ Por. *Christifideles laici*, 32.

⁵⁷ Por. Kan. 225 § 2 KPK.

⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 9.

⁵⁹ Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 899.

⁶⁰ Por. KK, 36.

⁶¹ Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 2442. Por. Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis*, 42, 47.

⁶² Zob. Mt 20,1-16.

tudo rei socialis, Redemptoris missio, Centesimus annus, Veritatis splendor, Evangelium vitae, Ut unum sint, jego adhortacje apostolskie: *Catechesi tradendae, Familiaris consortio, Reconciliatio et paenitentia, Christifideles laici, Redemptoris Custos, Ecclesia in Europa*, listy apostolskie Jana Pawła II, mianowicie *Salvifici doloris, Mulieris dignitatem*, List do Rodzin *Gratissimam sane, Tertio millennio adveniente, Dies Domini, Novo millennio ineunte*, Kodeks Prawa Kanonicznego, *Katechizm Kościoła Katolickiego*. W ową odpowiedź zwyczajnego i powszechnego Magisterium Kościoła na temat świata, który mają przemieniać świeccy, wpisują się również wypowiedzi Benedykta XVI, w tym jego przemówienie podczas V Konferencji Generalnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej i Karaibów w Aparecida w Brazylii oraz Przesłanie do uczestników II Światowego Kongresu Ruchów Kościelnych i Nowych Wspólnot *La bellezza di essere cristiano e la gioia di comunicare*⁶³. Naturalnie nie sposób tutaj wskazać wszystkich dziedzin życia i działalności ludzkiej, które w myśl wymienionych dokumentów powinni przejąć duchem Ewangelii katolicy świeccy, niemniej – przynajmniej tytułem przykładu – należy wyliczyć następujące:

- wszechstronny rozwój poszczególnych ludzi oraz duchowy, kulturowy i gospodarczy postęp ludzkiej społeczności⁶⁴;
- zaprowadzenie powszechnego braterstwa, stanowiącego podstawę autentycznej sprawiedliwości i warunek trwałego pokoju⁶⁵;
- poszanowanie osobowej godności człowieka, w pełnym jego wymiarze i każdego bez wyjątku⁶⁶;
- ochrona instytucji małżeństwa, wsparcie małżonków chrześcijańskich w poznaniu pełnej prawdy i sensu życia małżeńskiego i rodzinnego, zagwarantowanie rodzinie stosownej pomocy prawnej, ekonomicznej, społecznej, pedagogicznej, politycznej i kulturalnej⁶⁷;
- promocja, ochrona prawna i zabezpieczenie podstawowych wartości ludzkich, zwłaszcza życia od chwili poczęcia do naturalnej śmierci i wolności, małżeństwa i rodziny, godności kobiety i macierzyństwa, moralności i religii, kultury i sztuki, jedności i pokoju;
- ochrona obyczajności w życiu publicznym⁶⁸;
- oddanie się problemom społecznym, przez stawianie na pierwszym miejscu ubogich i zepchniętych na margines⁶⁹;

⁶³ Zob. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/laity/documents/rc_pc_laity_...2007-10-26; http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/pont-messages/2006/docu...2007-10-26.

⁶⁴ Paweł VI, *Populorum progressio*, 1-86; tenże, *Octogesima adveniens*, 1-51; Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, 15-16;

⁶⁵ Paweł VI, *Octogesima adveniens*, 17, 47.

⁶⁶ Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, 12-14, 17

⁶⁷ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, 1, 45.

⁶⁸ Por. KDK, 52; DSP, 12.

⁶⁹ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, 47.

- współpraca w tworzeniu nowego ładu międzynarodowego zgodnie z zasadami prawdy, wolności, sprawiedliwości, pojednania, braterstwa i pokoju między ludźmi⁷⁰;

- ochrona środowiska naturalnego⁷¹

Kościół zachęca wiernych świeckich, aby celem realizacji wspomnianych zadań zakładali i popierali stowarzyszenia „nastawione czy to na ćwiczenia pobożne i bezpośrednie apostołstwo, czy na dobroczynność i pomoc potrzebującym, czy chrześcijańską obecność w samych doczesnych sprawach tego świata”⁷² W ramach tychże organizacji wierni ci, zgodnie z treścią wymienionych dokumentów Magisterium Kościoła, mogą podejmować między innymi następujące inicjatywy mające na względzie przemianę świata według zamysłu Bożego:

- publiczne wystąpienia przeciw wszelkim próbom uprzedmiotowienia osoby ludzkiej przez ideologie, władze ekonomiczne, systemy polityczne, środki przekazu czy niesprawiedliwe prawodawstwo pozbawiające ją fundamentalnych praw, mianowicie: prawą do życia w jego pełnym wymiarze, prawa do dachu nad głową i pracy, do założenia rodziny i odpowiedzialnego rodzicielstwa, do uczestnictwa w życiu publicznym i politycznym, do wolności sumienia i wyznawania wiary religijnej⁷³;

- wieloraka służba życiu, w tym kształtowanie przekonań w zakresie znaczenia ludzkiej płciowości, godziwej regulacji urodzin i wielkodusznego otwarcia się na przyjęcie dzieci opuszczonych, wyjście naprzeciw rodzinom wielodzietnym, pozbawionym środków do życia oraz z osobami upośledzonymi i uzależnionymi, potępienie działań władz, organizacji i mediów na rzecz stosowania środków antykoncepcyjnych, sterylizacji i spędzania płodu, ochrona prawna nieletnich przed szkodliwymi środkami farmakologicznymi, pornografią i alkoholizmem⁷⁴;

- formacja katolików świeckich, w tym systematyczne kształcenie członków stowarzyszeń, popieranie przygotowania wiernych do życia w małżeństwie, organizowanie różnych form kształcenia w zakresie obowiązków stanu dla chrześcijańskich małżonków i rodziców, propagowanie działalności ośrodków rekolekcyjnych dla dorosłych, organizowanie dni kultury chrześcijańskiej i zdrowych form spędzania wolnego czasu, krzewienie kierownictwa duchowego oraz powszechnego uczestnictwa wiernych świeckich w dziele apostołstwa;

- zaangażowanie polityczne, które pozostawiając nienaruszoną wolność jednostek, rodzin i innych zrzeszeń pomocniczych, stara się skutecznie zapewnić wszystkim konieczne warunki, jakich wymaga prawdziwe i pełne dobro człowieka⁷⁵;

- poszukiwanie dróg zbliżenia i jedności między chrześcijanami różnych wyznań i wszystkimi ludźmi⁷⁶;

⁷⁰ Por. Tamże, 48.

⁷¹ Paweł VI, *Octogesima adveniens*, 21.

⁷² Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, 70.

⁷³ Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 5.

⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Familiaris consortio*, 30, 35, 45-46.

⁷⁵ Paweł VI, *Octogesima adveniens*, 46.

⁷⁶ Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, 6, 11, 13; tenże, *Reconciliatio et paenitentia*, 25.

- wdrażanie w czyn zasady miłości miłosiernej, w tym organizowanie pomocy charytatywnej, propagowanie wolontariatu, wzywanie zwaśnionych do przebaczenia i pojednania, pielęgnowanie modlitwy za wszystkich bez wyjątku⁷⁷;
- uwydatnianie wszystkiego, co nieodzowne, by praca człowieka faktycznie służyła utwierdzeniu ludzkiej godności, braterskiej wspólnoty i wolności⁷⁸;
- ujawnianie zagrożeń, które godzą w lepszą przyszłość człowieka na ziemi, oraz usuwanie bądź przynajmniej ograniczanie form zła społecznego⁷⁹;
- zabieganie o to, by środki przekazu służyły prawdziwemu postępowi i rozwojowi społeczeństwa⁸⁰

Szerzenie w świecie przez świeckich, którzy podejmują działania w ramach stosownych zrzeseń, „królestwa prawdy i życia, królestwa świętości i łaski, królestwa sprawiedliwości miłości i pokoju”⁸¹ może dokonywać się z pomocą wielorakich środków. Pośród nich należy nade wszystko wymienić następujące: konferencja naukowa, spotkanie otwarte, dyskusja publiczna, kongres, rekolekcje, dzień skupienia, dzieła miłości, dialog, modlitwa, oficjalny protest, wypowiedź w środkach przekazu, ekspozycja, publikacja zwarta i czasopismo, spektakl teatralny, wycieczka krajoznawcza, pielgrzymka, szkoła, świetlica, wypożyczalnia książek i filmów religijnych, czytelnia czasopism katolickich, poradnia, kurs dokształcający. Ponieważ wspomniany wspólny wysiłek wiernych świeckich na rzecz ulepszenia czy przemiany społeczeństwa winien przybrać charakter działania ze wszech miar roztropnego i efektywnego, trzeba, by zarząd stowarzyszenia, które podejmuje stosowne przedsięwzięcie, mające na celu przeniknięcie Ewangelii w konkretną rzeczywistość świecką, umiał wybrać spośród narzędzi służących uzdrowieniu instytucji i relacji istniejących w świecie te, które są najbardziej adekwatne do bieżącej sytuacji i rozpoznanych potrzeb.

Zgodnie z przywołanymi wyżej dokumentami zwyczajnego i powszechnego nauczania Kościoła, konkretnym efektem wspomnianych działań mających na względzie uświęcenie świata, podejmowanych przez zrzeseńców katolików świeckich, może być: braterstwo i pokój między ludźmi, ewangelizacja polityki, rzeczywistości społecznej, gospodarki, kultury, życia międzynarodowego, rodziny, oświaty, pracy i cierpienia, budowanie humanizmu o inspiracji chrześcijańskiej, przeobrażenie cywilizacji śmierci w cywilizację miłości i życia, wzrost pobożności, odnowienie porządku społecznego, postęp duchowy, chrystianizacja⁸².

⁷⁷ Jan Paweł II, *Dives in misericordia*, 14-15.

⁷⁸ Por. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, 1-27.

⁷⁹ Jan Paweł II, *Dives in misericordia*, 2, 12; tenże, *Reconciliatio et paenitentia*, 62.

⁸⁰ Paweł VI, *Octogesima adveniens*, 20.

⁸¹ Por. Rz 8,21; KK, 36.

⁸² Por. Jan Paweł II, *Christifideles laici*, 1, 42-44; tenże, *Familiaris consortio*, 44, 72; tenże, *Evangelium vitae*, 100; tenże, *Ecclesia in Europa*, 16, 41, 50, 58-59, 60; Benedykt XVI, *Sacramentum Caritatis*, 79; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 909.

Zakończenie

Przeprowadzona analiza pozwala wysunąć kilka wniosków natury ogólnej, dotyczących roli stowarzyszeń katolików świeckich. Oto najistotniejsze spośród nich:

1) Ramy posoborowego nauczania Kościoła w przedmiocie stowarzyszeń wiernych świeckich wyznacza Sobór Watykański II, w tym szczególnie *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*.

2) Ojcowie soborowi nie podjęli wszystkich problemów dotyczących zaangażowania katolików świeckich; kwestie te kolejni Biskupi Rzymscy jako pasterze wszystkich wiernych i najwyżsi prawodawcy rozwiązują w perspektywie, którą zostawił nam Sobór Watykański II.

3) Posoborowe nauczanie papieskie w przedmiocie stowarzyszeń katolików świeckich stanowi próbę dostosowania orędzia ewangelicznego, dotyczącego zaangażowania wiernych świeckich, do okoliczności życia współczesnego człowieka, do aktualnych potrzeb Kościoła, wreszcie – do bieżącej sytuacji duchowej, moralnej i kulturowej świata.

4) Szczególnym zadaniem stowarzyszeń laikatu – posiadających cel religijny i współpracujących ściśle z hierarchią kościelną – jest przygotowanie ludzi na przyjęcie słowa Bożego, przepojenie kultury wartościami moralnymi, obrona i stosowanie zasad katolickiej nauki społecznej, przeniknięcie spraw doczesnych duchem Ewangelii, tak by mogły one służyć pożytkowi wszystkich bez wyjątku ludzi i przyczynić się do powszechnego postępu w korzystaniu z ludzkiej i chrześcijańskiej wolności.

5) Apostolstwo zespołowe, realizowane przez wspomniane stowarzyszenia, zawsze konieczne, jawi się jako szczególnie ważne w dobie dzisiejszej. Jako, że stanowi ono konkretny znak kościelnej komunii, nadto – jest dziełem realizowanym przez wielu, a tym samym korzysta z talentów i wspaniałomyślności grupy ludzi, stoi wyżej od apostołstwa indywidualnego.

6) Efektywność wspomnianego apostołstwa jak uświęcania świata, spełnianych przez stowarzyszenia laikatu, uwarunkowana jest wieloma czynnikami, w tym nade wszystko formacją przygotowawczą członków stowarzyszenia, zwłaszcza poznaniem metod dialogu, bieżącej sytuacji świata oraz zagadnień kontrowersyjnych i nauki Kościoła o nich. Wreszcie zależy ona od jakości współpracy stowarzyszenia z kompetentną władzą kościelną i innymi podmiotami zaangażowanymi w realizację posługi zbawienia. Odpowiedzialny udział stowarzyszenia w misji Kościoła, z korzyścią dla samego Kościoła i dla społeczeństwa, zakłada łączność członków stowarzyszenia z Biskupem Rzymskim i pasterzem Kościoła lokalnego, wyrażającą się w lojalnej gotowości przyjęcia ich nauki i pasterskich zaleceń, oraz gotowość współpracy i wzajemnego uzupełniania się z innymi stowarzyszeniami laikatu, uczestniczącymi w realizacji celów Kościoła.

7) Członkowie stowarzyszeń wiernych świeckich, powodowani miłością Chrystusa i bliźnich, nadto – świadomi tego, że nie wolno prawdy ewangelicznej chować

pod korcem (por. Mt 5,15; Mk 4,21; Łk 11,33), postępując zgodnie z powyższymi zasadami, mogą stać się zaczynem, który od wewnątrz niejako doprowadzi do uświęcenia świata (por. KK, 31).

Poznane fakty, określające miejsce i rolę stowarzyszeń wiernych świeckich, wskazują jednocześnie na potrzebę wysunięcia pod adresem prawodawcy partykularnego konkretnych postulatów *de lege ferenda*, stanowiących odpowiedź na oczekiwania Magisterium Kościoła wobec zrzeszonej działalności wspomnianych członków Ludu Bożego i służących upowszechnieniu tej formy apostołstwa. Pośród tych wniosków natury prawnej należy wymienić:

1) ustalenie norm dotyczących formacji przygotowawczej i permanentnej świętych szafarzy, tak by potrafili oni docenić udział wiernych świeckich w realizacji misji Kościoła i pozyskać wielu spośród nich do czynnego zaangażowania w to dzieło;

2) zadbanie, by w ramach zwyczajnej posługi słowa i katechezy dorosłych wierni świeccy zostali odpowiednio pouczeni o formach i szczególnym znaczeniu ich zespolonego apostołstwa;

3) przepisanie utworzenia w ramach wydziału duszpasterskiego kurii diecezjalnej specjalnego referatu, odpowiedzialnego za aktywność chrześcijańską wiernych świeckich, w tym – za ich wspólny wysiłek apostołski.